

भारतातील सामाजिक सुधारणांमध्ये लोकहितवादींचे

योगदान-एक अभ्यास

प्रा. नागोराव तारु

इतिहास विभाग के. एम. सी. महाविद्यालय, खोपोली, खालापूर, रायगड

nagoraotaru@gmail.com

सारांश:

आधुनिक महाराष्ट्राच्या इतिहासात तथा जडणघडणीत ज्या अनेक समाजसुधारकांचे घेतले जाते, त्यात गोपाळ हरी देशमुख ऊर्फ लोकहितवादी यांना विशेष महत्त्वाचे स्थान आहे. पेशव्यांच्या जहासानंतर हे व्यक्तिमत्त्व उदयाला आले. हे व्यक्तिमत्त्व विलक्षण व मनस्वी होते. विद्यार्थी दशेत ते खोलीच्या एका कोनाड्यात बसून पुस्तक वाचत होते. यावनी पुस्तकाचा घरात विटाळ होतो म्हणून विहिरीवर आंगोळ करून घरात येत होते. अंधःश्रद्धेचे स्तोम माजविणाऱ्या पुराणातील भाकड कथांवर त्यांनी हल्लाबोल केला. आपल्या वाड्यात त्यांनी लोकांसाठी मोफत दवाखाना चालविला. असे समाजसुधारक लोकहितवादी यांनी ब्रिटिशांची नोकरी व देशाचे हित यांच्यामध्ये भांडण होऊ न देता, त्यांनी समाजसेवेचे अफाट कार्ये केले, त्याचाच एक मागोवा येथे घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

बीज शब्द : परिचय, समाज सुधारणावादी कार्ये, साहित्यकृती, वृत्तपत्र कार्ये

संदर्भ – तळटीपा

- १) उपाध्येशशिकला, महाराष्ट्र दर्शन, व्यक्ती दर्शन, खंड – ५, अतुल बुक एजन्सी प्रकाशन, पुणे, प्रकाशन आवृत्ती : १९८६, पृ. क्र. – ९.
- २) कित्ता, पृ. क्र. – ९.
- ३) फडकुले निर्मलकुमार, नसिराबादकर ल. रा., निवडक लोकहितवादी, फडके बुकसेलर्स, कोल्हापूर, द्वितीयावृत्ती: जुलै, १९८९, पृ. क्र. – ३.
- ४) पारीख गोवर्धन, लोकहितवादी (गोपाळराव हरि देशमुख), मौज प्रकाशन गृह, मुंबई, पहिली आवृत्ती : मार्च, १९७१, पृ. क्र. – २३.
- ५) वैद्य सरोजिनी, गोपाळराव हरी (लोकहितवादी), सुपर्ण प्रकाशन, पुणे, पृ. क्र. – ५६.